

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SHANKARANARAYANAN

Cele Zece Mari Puteri Cosmice: (Daśa Mahāvidyā) /
S. Shankaranarayanan; trad. din lb. engleză de Marian Stan.
București: Herald, 2019

ISBN 978-973-111-738-6

I. Stan, Marian (trad)

29

Pentru noutăți și comenzi
vizitați site-ul nostru:
www.edituraherald.ro
sau contactați-ne la:
office@edituraherald.ro
OP.10 - CP.33 Sect. II București
Tel: 021.319.40.60, 021.319.40.61
Fax: 021.319.40.59, 021.319.40.60
Mob: 0744.888.388, 0771.664.320

SHANKARANARAYANAN

CELE ZECE MARI PUTERI COSMICE (DAŚA MAHĀVIDYĀ)

Traducere din limba engleză:
MARIAN STAN

Prefață la ediția română:
MIHAI LIȚĂ

The Ten Great Cosmic Powers (DAŚA MAHAVIDYAS)
S. Shankaranarayanan
Samata Books, Chennai, India, 2002

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Tradiția tantrică și Cele Zece Mari Cunoașteri Divine (<i>daśa mahāvidyā</i>) - Introducere în temă	9
Prefață	23
Disciplinele cunoașterii divine	25
Kālī	39
Tārā	49
Tripura Sundarī	63
Bhuvaneśvarī	75
Tripura Bhairavī	87
Chinnamasta	101
Dhūmavatī	117
Bagalāmukhī	131
Mātaṅgī	143
Kamalātmikā	157
Corespondența cu alte discipline spirituale	167
<i>Sādhana</i>	181
Sinteză	187
Index al <i>yantrelor</i> și mantrelor <i>daśa mahāvidyā</i> care apar în lucrare	190

Prefață

În prezentarea sa clasică legată de Śri Vidyā și *śri cakra*, Śri Shankaranarayanan a pus accentul pe manifestarea Puterii Divine Primordiale (Śakti) sub forma acestui Univers diversificat și structurat pe mai multe planuri. În lucrarea de față el explică procesul acestei manifestări. Căci, aşa cum subliniază autorul, creația nu este o aglutinare subită, ci o revelare de sine treptată. Mama transcendentă și supremă a Universului manifestă mai multe puteri și personalități ale ei, fiecare având misiunea de a exprima un adevăr specific al Ființei sale. Dintre acestea, unele sunt puterile esențiale, majore, despre care se spune că sunt patru, șase, zece, douăsprezece etc., în funcție de punctul de vedere adoptat de Înțeleptii (*rṣi*)¹ din vechime. Tantra onorează cele Zece Puteri ca *daśa mahāvidyā*, Mari Cunoașteri Divine, care țin creația în îmbrățișarea lor cerească.

Ce sunt aceste *mahāvidyā*? De ce sunt ele diferite unele de altele, chiar dacă toate provin de la și conduc către aceeași Realitate unică? Cu luciditatea sa obișnuită, autorul explică:

¹ În toată această lucrare am tradus „Seer” sau „Vedic Seers” prin sintagma „înțelept [vedic] (*rṣi*)”. Este vorba despre famoșii înțelepți și clarvăzători legendari ai timpurilor vedice, venerați până în ziua de azi. (N. red.)

„Fiecare [*mahāvidyā*] este o funcțione cosmică specifică și fiecare conduce către o realizare specifică a Realității Unice. Puterea lui Kālī, forța sonoră a lui Tārā, frumusețea și beatitudinea lui Sundarī, viziunea atotcuprinzătoare a lui Bhuvaneśvarī, farmecul strălucitor a lui Bhairavī, forța extraordinară a lui Chinnamastā, inertia tăcută a lui Dhūmavatī, puterea paralizantă a lui Bagalāmukhī, jocul expresiv al lui Mātangī, înțelegerea și armonia lui Kamalātmikā sunt diferențele caracteristici [și] manifestările distincte ale Conștiinței Supreme ce au făcut posibilă această creație. Tantra spune că Realitatea Supremă poate fi realizată prin intermediul acestor ipostaze diferite”.

Secretele acestor *vidyā* sunt adânc îngropate în scripturi (*śastra*) și în tradițiile orale. Îi datorăm lui Śri Shankaranarayanan recunoașterea noastră pentru modul în care a intuit aceste aspecte fundamentale, pentru erudiția sa profundă, [plină de] conștiinciozitate, cu care a descifrat indiciile [oferte de tradiție] și ușurința cu care a putut să pună în legătură trecutul imemorial al misticilor și prezentul dominat de știință empirică. În același timp, autorul reușește să armonizeze concepția sa despre Tantra cu doctrina și practica *Vieții Divine*, așa cum a fost ea prezentată de Śri Aurobindo în poemul său epic *Savitri*.

A fost mai mult decât o încântare să-l urmărim pe autor în studiul acestor *daśa mahāvidyās* și sunt cu atât mai bucuros cu cât, odată cu prezenta ediție, această bucurie va putea fi împărtășită de un număr tot mai mare de cititori și căutători.

M.P. Pandit

Disciplinele cunoașterii divine

El studiase Vedele. Ca toti cei care studiau Vedele (*vaidika*) în vremea lui, el s-a dedicat vocației sacerdotale, trăind de pe o zi pe alta. Împins de săracie, el s-a îndreptat către cineva care [putea] să-l învețe o mantra pentru a se îmbogății rapid. După ce a obținut mantra, s-a așezat în curtea din fața propriei case și a început să o repete. După vreo două ceasuri, respectivul *vaidika* a văzut o cerșetoare la ușa lui, ceea ce nu era deloc ceva neobișnuit. El nu a încercat să o alunge, deoarece nu dorea să-și întrerupă *japa* intercalând niște cuvinte între repetițiile [mantrei]. Cerșetoarea zdrențaroasă s-a așezat pe vine și a desfăcut răbdătoare nodurile unei legături jerpelite, a scos cei câțiva bănuți pe care îi ținea acolo și, înainte ca înțeleptul să-și dea seama ce se întâmplă, a aruncat bănuții la picioarele lui. Firește că acel *vaidika* a fost uimit și a început să protesteze.

„Păi, asta tot ceri de vreo două ceasuri”, spuse femeia și își văzu de drum. Profund dezgustat, eroul nostru a abandonat repetarea mantrei, făgăduindu-și să nu mai urmărească vreodată asemenea scopuri.

Acest incident, petrecut cu mulți ani în urmă, este amintit aici, deoarece el pune în lumină câteva principii fundamentale din *Tantra Śāstra*. Evident, cu ajutorul formulei care îi fuseseră date, omul intrase în legătură cu o entitate sau un spirit, o zeitate de o clasă inferioară, care pusese stăpânire pe vehiculul uman al cerșetorei, și, în decursul a două ore, o făcuse să plece cu puținii bani pe care-i avea pentru a-i dărui acelu om. Zeitatea a răspuns cu promptitudine, căci, fiind pe treptele de jos ale ierarhiei cosmice, trepte aflate în imediata apropiere a planului terestru, ea putea fi ușor invocată de către ființele umane. Pe de altă parte, puterea ei era limitată la a oferi doar bănuți celui care îi ceruse ajutorul.

Tantra recunoaște o unică Divinitate Supremă care guvernează asupra a tot ceea ce există în calitate de Cea Prea Înaltă, dar admite în același timp existența diferenților zei și zeițe.

Iată ce spune Śri Kapali Śastriar: „Înțeleptii tantrici nu văd aici nicio inadvertență, recunoscând că această creație nu se prezintă sub forma unui sistem monobloc, ci sub forma unei multimi de lumi dispuse ierarhic pe diferențele niveluri de conștiință și planuri, iar diferenții zei și zeițe sunt ființe, puteri și entități superioare, a căror autoritate provine de la Divinitatea Supremă, ceea ce le îngăduie să își asume rolul care li se cuvine și să acționeze sau să guverneze asupra sferelor specifice fiecăruia. Există o ierarhie precisă de zei, dintre care unii sunt mult dincolo de cele mai înalte tărâmuri cerești la care au acces oamenii. Există însă și zei sau zeițe mai apropiate de nivelul omenesc. Aceste zetăți sunt mai ușor accesibile celor care aspiră la [contactul cu] ele, iar în unele cazuri aspirantul aflat pe calea tantrică le cauță ajutorul, do-

rind să fie călăuzit de ele în efortul lui. Aceste divinități sunt înzestrate cu aptitudini și puteri ce depășesc posibilitățile de care dispune în mod normal ființa umană, ceea ce, însă, nu le conferă în niciun fel o natură divină.

Există două categorii de zeițăți: una superioară (*uccha devata*) și alta inferioară (*kṣudra devata*). De regulă, zeițările aflate în imediata apropiere a planului terestru – cele care mișună în lumea energiilor vitale, situată imediat deasupra lumii fizice – sunt de tip inferior. Ele răspund foarte prompt la solicitările celor care le cauță ajutorul, dar o fac, de regulă, pentru propriul lor interes, mai precis pentru a acapara un anumit vehicul uman și a-l transforma într-un centru al activității lor [din planul fizic].

La început ele pot răspunde la chemarea căutătorului, ceea ce se și întâmplă, dar, în cele din urmă, îl abandonează fără menajamente odată ce și-au îndeplinit scopul. Astfel, căutătorul este indus în eroare, iar evoluția lui interioară ajunge într-un impas sau chiar se încheie dezastruos.

Zeițările inferioare (*kṣudra devata*) îl induc pe căutător în eroare cu mici daruri sclipoare, care îi dau falsă impresie de progres și [de obținere a puterilor suprafirșită] (*siddhi*) împiedicând apariția adevăratei Cunoașteri (*jñāna*), care ar duce la demascarea întregii lor scamatorii și reușind să aservească ființă respectivă pentru propriile lor scopuri cu prețul susținutului acestuia care, înselat, ia calea pierzaniei”.¹

Există, însă, entități de un ordin mai înalt, binevoitoare, *uccha devata*, dar, din cauză că ele ocupă niveluri mai înalte, căutătorul este nevoie să facă un efort pentru a accede până

¹ Śri T.V. Kapali Śastriar - *Sidelights on the Tantra*.

la ele. Ele îl însotesc, însă, pe căutător pe cale într-un mod constant și lipsit de primejdii, făcându-i, în cele din urmă, binele suprem.

Există zeități și mai înalte, cu funcțiuni cosmice mai apropiate de Divinitatea Cosmică Supremă, care domnește asupra miriadelor de lumi create. În vîrful acestei structuri piramidale care este cosmosul, cuprinzând mai multe niveluri de conștiință, tot mai elevate, pe culmea acestor nenumărate niveluri și planuri de existență, există anumite zeități cardinale, multiple fațete ale Adevărului Unic, Divinitatea Supremă ce îi corespunde lui *Brahman* din Upanișade.

Practicile spirituale care conduc la asemenea Zeități principale poartă numele de *brahma vidyā*. Ele sunt foarte cunoscute și sub numele de *mahā vidyā*, marile căi ale practicii [spirituale] sau *siddha vidyā*, căile de explorare pe care realizarea [ultimă] este garantată.

Cuvântul sanscrit *vidyā* este alcătuit din rădăcina *vid-* „a cunoaște” sau „a înțelege”. *Vidyā* înseamnă învățătură sau cunoaștere, ceea ce desemnează și modalitatea de a înțelege și calea cunoașterii și învățătura [propriu-zisă]. Pretutindeni în lume, aflându-se în căutarea celei mai înalte cunoașteri, misticii au urmat anumite căi și au adoptat unele discipline spirituale secrete, destăinuite doar în cadrul unei linii de transmitere inițiatică, de la maestru la discipol.

În India, Upanișadele, tezaur de înțelepciune străveche și de cunoaștere ezoterică, menționează în textele incluse anumite *vidyā*, discipline ale cunoașterii [spirituale]. Trebuie să ne amintim că Upanișadele nu sunt doar niște texte ce rezumă speculațiile filosofice ale vechilor noștri înțelepți (*rishi*), așa cum se crede îndeobște, ci sunt, de asemenea,

manuale pentru *sādhana*, ghiduri practice care [îndrumă în] căutarea de ordin spiritual. Ele sunt consemnări ale învățăturii pe care căutătorii din vechime au primit-o de la maeștrii lor, un *aid-mémoire* al momentelor de realizare obținute în urma practicii diferitelor discipline ale cunoașterii de pe calea (*sādhana*) lor. La fel, în tantre, care sunt elogiate ca fiind marile *sādhana sāstra*, manualele destinate practicii, descoperim că marile discipline ale cunoașterii (*mahāvidyā*) ocupă un loc important. Mai ales când Divinitatea Supremă este venerată ca Marea Zeiță Primordială, Tantra clasifică disciplinele care conduc la zeitățile principale ca *daśa mahāvidyā*, cele Zece Mari Cunoașteri Divine¹.

Acste Zeități principale sunt zece ipostaze remarcabile ale Mamei Divine. Marile lor nume sunt: Kālī, Tārā, Tripura Sundarī, Bhuvaneśvarī, Tripura Bhairavī, Chinnamastā, Dhūmavatī, Bagalāmukhī, Mātaṅgī și Kamalātmikā.

Semnificația clasificării acestor *vidyā* în zece categorii este dificil de lămurit. Putem, însă, afirma următoarele: Suprema Mamă este Absolutul Transcendent, inefabil și imuabil. În actul creației, ea se supune pe sine timpului și spațiului. Deși spațiul este, de fapt, o singură întindere uriașă, pentru o mai bună înțelegere, împărțim Spațiul indivizibil și infinit în zece puncte cardinale: Est, Vest, Sud, Nord, Sud-Est, Sud-Vest, Nord-Est, Nord-Vest, deasupra și dedesubt. Tot astfel, Mama unică și infinită este înfățișată sub forma a zece personalități remarcabile.

Desigur, cunoașterea este una, și conștiința este una și aceeași pretutindeni. Însă ea este percepță și înțeleasă în

¹ Sau, într-o altă terminologie, destul de uzitată, cele Zece Mari Puteri Cosmice. (N. red.)

zece modalități diferite de către cele zece simțuri: ureche, piele, ochi, limbă, nas, anus, organe genitale, picior, mâna, gură¹. Tot astfel, Adevarul unic este perceput în cele zece fațete diferite ale sale; Mama Divină este venerată și abordată sub forma celor zece aspecte cosmice, *daśa mahāvidyā*.

Fiecare dintre aceste Zece Mari *vidyā* este o *brahma vidyā*. Cel care aspiră (*sādhaka*) către oricare dintre aceste *vidyā* atinge în cele din urmă, dacă aspirația lui este suficient [de intensă], scopul suprem al vieții, *parama puruṣārtha*, adică realizarea de sine și realizarea lui Dumnezeu, înțelegând că zeița nu este diferită de propriul Sine.

Toate aceste *vidyā* sunt niște zeități benefice de cel mai înalt rang și, astfel, fac totul pentru binele celui aflat în căutarea Cunoașterii (*vidyā*). Căci oricine pornește pe calea acestor zece *vidyā* înaintează pe un teren ferm, în siguranță și dincolo de dubii. Nu este nevoie ca aspirantul să vizeze chiar de la început cel mai înalt scop al vieții. Scopul său este, probabil, îndeplinirea unor nevoi imediate, motiv pentru care el se apropie de zeitatea [respectivă]. Odată ce un aspirant se îndreaptă către o anumită zeitate, aceasta ia *sādhana* asupra ei.

Aceasta este caracteristica acestor *mahāvidyā*. Orice dorește aspirantul, Mama Divină împlinește. Cu timpul, devoțiunea aspirantului devine tot mai puternică și el învață să-și îndrepte atenția asupra zeității chiar și pentru cele mai banale chestiuni cotidiene, căutându-i sfatul la fiecare pas și aspirând către grația sa. Începe astfel o confluență vie, o intimitate concretă între adorator și zeitate, care este atât de

¹ Cele cinci organe ale cunoașterii (*jñānendriya*) și cele cinci organe de acțiune (*karmendriya*), așezate de noi în ordinea lor de emanație (*sr̥ṣṭi krama*). (N. red.)

fascinantă, de captivantă, încât, în comparație cu ea, toate dorințele și toate scopurile cu care devotul a pornit pe cale devin neînsemnate. De-acum înainte întreaga perspectivă devine diferită și survine o schimbare în atitudinea căutătorului față de viață și lucruri. Apar semne vizibile ale comununiei, dovezi concrete ale contactului, indicii indubitabile ale Prezenței și inconfundabilele atingeri ale mâinii Divine în fiecare întâmplare, în fiecare împrejurare. Ceea ce odinioară constituia un miracol devine acum un lucru banal, și întreaga viață devine un elan fericit către Scopul Suprem.

Astfel, scopul acestor *vidyā* nu este altul decât însăși Realizarea Sinelui, *ātma sākṣātkāra*. Desigur, în mare măsură, ea depinde de aspirant și de participarea lui activă, dar, chiar dacă aspirantul se oprește la mijlocul drumului, nu i se întâmplă nimic rău, însă evoluția lui este întârziată. Pe calea spirituală (*sādhana*) există multe capcane. Este posibil ca emoțiile inferioare să predomine sau ca egoul să intervină la fiecare pas. Odată ce aspirantul s-a consacrat oricărei dintre aceste zece *vidyā*, el trebuie să izbândească în cele din urmă. Este posibil ca aspirantul să eșueze în viață prezentă. Respectiva *vidyā* îl va face să reia firul căii spirituale (*sādhana*) în viață următoare, continuând să impulsioneze sufletul aspirantului pentru a-și continua neabătut ascensiunea. Chiar și un singur pas pe calea acestor *vidyā* contează foarte mult în apropierea de scopul final. Niciun efort nu este irosit (zadarnic). Practic, Tantra afirmă fără echivoc că doar cei care au fost pregătiți suficient în viețile anterioare pot aborda preliminariile acestor *vidyā*. Doar lor le sunt destinate aceste căi perfect validate și întocmite cu grijă. Ei sunt aleșii, oamenii care au

o misiune, cei care trudesc neobosit pe calea ascendentă a acestor discipline ale cunoașterii.

Chiar dacă toate aceste *vidyā* duc spre Realitatea ultimă, asta nu înseamnă că ele sunt identice. Fiecare *vidyā* este distinctă și poate fi deosebită de celelalte. Fiecare este o funcție cosmică specifică și fiecare conduce către un anumit mod de realizare a Realității Unice. Puterea lui Kālī, forța sonoră a lui Tārā, frumusețea și beatitudinea specifice lui Sundarī, vizuinea cuprinzătoare a lui Bhuvaneśvarī, farmecul strălucitor a lui Bhairavī, forța extraordinară a lui Chinnamastā, inerția tăcută a lui Dhūmavatī, puterea paralizantă a lui Bagalāmukhī, jocul expresiv a lui Mātaṅgī, precum și înțelegerea și armonia lui Kamalātmikā sunt diferențele caracteristici, manifestările distințe ale Conștiinței Supreme care a făcut posibilă această creație.

Tantra spune că Realitatea Supremă poate fi realizată prin intermediul acestor ipostaze diferite. În funcție de înzestrarea și înclinațiile aspirantului, el o realizează [comuniunea] cu marea zeiță, sfârșește identificându-se cu ea, cu puterea ei, cu forța ei impresionantă, cu puterea ei paralizantă sau cu frumusețea și beatitudinea ei, cu armonia și înțelegerea ei. Dacă vrei să te scalzi într-un râu, nu te poți scălda în tot râul, trebuie să te scalzi într-un anumit loc. Tot astfel, dacă un aspirant dorește să ajungă la Divinitate, aşa limitat cum este de propria sa receptivitate și abilități, alege o cale specifică, alege pentru adorație un anumit aspect al Divinității. Întrucât demersul lui are un singur scop, el va progresă rapid pe cale, ajungând la accesul direct și, în cele din urmă, la o identificare perfectă cu Divinitatea.

Tantra, însă, nu intenționează să limiteze capacitatea individului la o singură ipostază a realizării, oricât de perfectă ar fi ea. Este adevărat că există zece *mahāvidyā* care duc direct la Adevărul Suprem, zece căi bine conturate, nepericuloase și care asigură cu certitudine accesul direct la cunoaștere. Dacă, de exemplu, cineva adoptă calea (*sādhana*) specifică pentru *mahāvidyā* Chinnamastā, în cele din urmă, individul ajunge la o perfectă identificare cu Realitatea Supremă. În același timp, aceasta este o identificare parțială, deoarece Chinnamastā este doar un aspect al Realității Supreme [care are infinit de multe aspecte]. Pentru a ajunge la Absolutul Divin, este necesară o realizare atotcuprinzătoare, nu una specifică. Apelând iar la analogia scăldatului într-un râu, dacă dorești să afli câte ceva despre flux și reflux, despre turbioanele și curenții unui râu, trebuie să te scalzi în locuri diferite din acel râu. Este exact ceea ce face aspirantul care săvârșește o abluțiune într-un loc sacru. De exemplu, la Kashi¹ sunt prescrise abluțiuni la mai multe *gath*² pentru ca aspirantul care se scaldă să poată avea parte de realizarea plenară a majestății divinului Gange. Tot astfel, în cadrul celor Zece Mari Discipline ale Cunoașterii, căutătorul poate aspira la o cunoaștere integrală, el putând, în funcție de capacitatea proprie, să se apropie de Absolutul Divin, având cât de multe experiențe ale realizării spirituale poate avea.

De fapt, Tantra, care și-a câștigat pe drept faima de știință a sintezei, afirmă că o anumită *mahāvidyā* îl conduce

¹ Vārānasī sau Benares. (N. red.)

² Serie de trepte care coboară în apele unui fluviu, râu sau lac. (N. tr.)

pe aspirantul (*sādhaka*) care obține accesul la ea spre o altă *mahāvidyā*, în funcție de nevoile și aspirațiile acelui căutător¹.

Devotul lui Kalī are parte de o realizare unică a Divinității, sub o formă teribilă². În același timp, realizarea Divinității în aspectul ei favorabil îi este disponibilă dacă el înțelege conceptul de Bhadra Kālī³. Apoi el continuă înțelegând corespondența dintre două alte *vidyā* – Tripura Sundarī și Tripura Bhairavī, „Tripura cea frumoasă” și „Tripura cea teribilă”. Chiar în cadrul lui *Sundarī vidyā* este prescrisă devoțiunea față de Mantrinī și Dañḍanātha, însățitoarele lui Lalitā Tripura Sundarī. Mantrinī este Śyāmala sau Mātaṅgī, iar Dañḍanātha îi corespunde lui Bagalāmukhī. Așadar, prin *vidyā* lui Tripura Sundarī, aspirantul are acces [și] la realizările spirituale ce țin de Cunoașterile (*vidyā*) specifice lui Mātaṅgī și Bagalāmukhī.

Aici trebuie să dăm un avertisment. Când se spune că *vidyā* lui Sundarī conține implicit *vidyā* lui Mātaṅgī și [pe cea a lui] Bagalāmukhī, mintea omenească se grăbește să conchidă că *vidyā* lui Sundarī este superioară celorlalte două.

¹ Acest aspect este deosebit de important, în special pentru căutătorul occidental, avid să acumuleze cât mai multe cunoștințe și inițieri. Odată intrat, printr-o inițiere, într-o linie tradițională, pe calea unei *mahāvidyā*, ea te poate conduce la oricare dintre celelalte nouă. (N. red.)

² Zeitățile pot avea o formă severă, teribilă (*raudra*) sau una favorabilă, pașnică (*śanta*). Cele Zece Mari Puteri Cosmice (*daśa mahāvidyā*), datorită nivelului maxim de elevare și complexitate al cunoașterii pe care o întrupăză, prezintă toate, în diferitele lor aspecte, ambele forme de manifestare, existând, însă, o anumită predominanță conform căreia ele se grupează în două mari familii, având-o ca prototip pe Kālī – pentru puterile teribile – și pe Tripura Sundarī – pentru cele pașnice. Practica și modalitățile de adorare capătă un anumit specific în fiecare dintre cele două cazuri. (N. red.)

³ Bhadra înseamnă „favorabil, binecuvântat”. Bhadra Kālī este o forma pașnică a lui Kālī, mamă a tuturor ființelor și a Universului însuși. (N. red.)

Făind supusă limitărilor spațiotemporale, mintea omenească înțelege totul doar în raport cu timpul și spațiul. Orice cunoaștere nouă este raportată imediat la cea veche, clasificată și etichetată ca anterioară sau posterioară, superioară sau inferioară. Repetăm că fiecare dintre cele zece *vidyā* îl conduce pe aspirant spre Realitatea Supremă. Fiecare este importantă în sine, fiecare este egală în toate privințele cu fiecare dintre celelalte nouă *vidyā*. Unele dintre aceste discipline spirituale se întâlnesc mai des, altele sunt mai puțin cunoscute, dar nu sunt mai puțin importante din această cauză.

Repetăm că în cadrul fiecărei dintre aceste *vidyā* este posibilă o realizare deplină, deoarece, chiar dacă ele sunt diferite și unice, au multe caracteristici în comun. Kālī, Chinnamastā, Dhūmavatī și Bagalāmukhī au în comun caracteristicile puterii și forței, active sau latente. Sundarī, Bhuvaneśvarī, Bhairavī, Mātaṅgī și Kamalātmikā au în comun calitățile luminii, desfășării și frumuseții. Tārā are unele dintre caracteristicile lui Kālī și alte caracteristici ale lui Sundarī, fiind în corelație [și] cu Bhairavī, Bagalāmukhī și Mātaṅgī în privința forței sonore, exprimată sau latentă. Astfel, cele zece *mahāvidyā* pot fi împărțite în trei mari categorii ale practicilor. Veda venerăază trei Zeițe, care aduc desfăștare, *tiśro devīr mayobhūvah*. Upanișadele vorbesc despre Cea Nenăscută, roșie, albă și întunecată [la culoare]¹ *ajām ekām lohita śukla krṣṇām*. Tanatrele vorbesc despre Kālī, cea întunecată [la culoare], Tārā, cea albă și Sundarī, cea roșie.

În această țară străveche, a predominat timp de secole cultul acestor mari și puternice ipostaze ale Mamei. S-au

¹ Neagră, de obicei, sau albastru extrem de închis (indigo). (N. red.)